

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-114-122

УДК: 341.245

І. М. ПРОЦЕНКО,
кандидат юридичних наук*
ORCID: 0000-0001-6404-1061

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ МАЙНА СУПРОТИВНИКА У ВІЙНІ В СВІТЛІ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Прийняття Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» є реакцією не тільки на агресію Росії, розпочату 24 лютого 2022 р., а й на систематичні порушення цією державою принципів і норм міжнародного права. Положення Закону є нетрадиційними для приватного права України, оскільки передбачають примусову, безоплатну націоналізацію майна, що належить іноземній державі та її резидентам. Позаяк цей Закон іде врозріз із укладеною в 1999 р. між Україною та Росією Угодою про взаємний захист інвестицій, у статті вивчається можливість її одностороннього припинення у зв'язку із докорінною зміною обставин.

Ключові слова: націоналізація, імунітет власності іноземної держави, іноземні інвестиції, припинення міжнародного договору, докорінна зміна обставин.

Protsenko I. M. Specifics of the legal status of the enemy's property in war in light of Russia's aggression against Ukraine

The adoption of the Law of Ukraine "On the Basic Principles for the Compulsory Seizure in Ukraine of Objects of the Property Rights of the Russian Federation and its Residents" is a reaction not only to Russia's aggression that began on February 24, 2022, but also to the systematic violations by this State of the principles and norms of International Law. The provisions of the Law are unconventional for the private law of Ukraine, since they provide for compulsory, gratuitous nationalization of property belonging to a foreign state and its residents. Since this Law runs counter to the 1999 Agreement on Mutual Protection of Investments between Ukraine and Russia, the article examines the possibility of its unilateral termination due to rebus sic stantibus.

Key words: nationalization, immunity of property of a foreign state, foreign investment, termination of an international treaty, rebus sic stantibus.

Вступ. Російська агресія проти України 2022 р. вкотре вказала на істотні недоліки сучасного міжнародного права, зокрема, його неспроможність швидко та ефективно протидіяти міжнародно-протиправній поведінці окремих його суб'єктів. Так, Росія, володіючи статусами ядерної держави та постійного члена в Раді Безпеки ООН, тривалий час порушує як основопо-

* **Protsenko Iryna**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

ложні принципи міжнародного права, так і принципи та норми таких його галузей, як міжнародне гуманітарне право, міжнародне право прав людини, право міжнародної безпеки тощо. Однак ні існуючі універсальні та регіональні механізми підтримання миру й безпеки, ні засоби права міжнародної відповідальності не можуть примусити її до правомірної поведінки, до відновлення status quo та відшкодування завданої шкоди. Зокрема, такі заходи спонукання держави до правомірної поведінки, як економічні санкції (контр-заходи)¹, що, починаючи з 2014 р. вводилися проти Росії, її вищих посадових осіб, підприємств та бізнесменів не тільки Україною, а й багатьма потужними державами світу та ЄС, не привели до бажаних результатів. На жаль, основний принцип права міжнародної відповідальності, згідно з яким кожне міжнародно-протиправне діяння держави зумовлює її міжнародну відповідальність, що був сформульований ще у 1928 р. у рішенні Постійної палати міжнародного правосуддя в справі «Фабрика в Хожуві» й нині відображений у ст. 1 Статей КМП ООН про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.², у випадку з Росією не діє.

Постановка проблеми та мети дослідження. У перші дні агресії Росії влада України змушена була піти на нестандартні для неї кроки. Зокрема, 3 березня 2022 р. було прийнято Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»³ (Закон № 2116-IX), який регулює механізм націоналізації об'єктів права власності, що належить Російській Федерації та пов'язаним з нею її резидентам. Окрім цього, 1 квітня 2022 р. Верховна Рада України внесла зміни до Закону № 2116-IX⁴, чим, зокрема, розширила коло осіб, майно яких може бути примусово вилучено (очікує на підписання Президентом України).

Якщо коротко охарактеризувати Закон № 2116-IX, то передусім він має політичну мету; він є певною пересторогою, попередженням влади РФ та пов'язаних з нею бізнесменів про подальші негативні наслідки продовження агресії в Україні. Цей висновок ми виводимо з того, що Закон хоча й передбачає механізм примусового вилучення об'єктів права власності РФ та її резидентів, однак ще не запускає його. Для цього потрібно буде трьом органам державної виконавчої влади України (КМУ, РНБО, Президент України) здійснити ряд адміністративних та адміністративно-господарських дій. Однак мусимо констатувати, що дії, які зводяться до примусового безоплатного вилучення об'єктів права власності, йдуть у розріз як з принципами та нормами міжнародного публічного та приватного права (зокрема, міжнародним звичаєм про імунітет державної власності та ст. 5, 6, ч. 3 ст. 14 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій 1999 р.⁵ (Угода 1999 р.)), так і права України, з її Конституцією, чого за умови мирного часу, звичайно ж, не могло бути допущено. До речі, на невідповідність положень Закону Конституції України

була звернута увага в підготовленому 15 березня 2022 р. Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України Висновку на проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень»⁶. А отже, Верховна Рада України обов'язково повинна виправити цю колізію.

Якщо говорити про міжнародно-правову кваліфікацію передбачених Законом № 2116-IX заходів (а мета Закону зумовлює саме таку кваліфікацію), то, спираючись на чинні норми права міжнародної відповідальності, зробити це доволі непросто й справа не стане більш легкою після того, як почнуть діяти зміни від 01 квітня 2022 р. Ми вже проаналізували Закон № 2116-IX при підготовці доповіді для круглого столу «Деокупація. Юридичний фронт», що дало змогу обґрунтувати передбачені ним заходи посиланням на стан необхідності (ст. 25 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р) або на стан самооборони (ст. 21 Статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р.)⁷. Однак у разі набуття чинності змін від 1 квітня 2022 р. ситуація із міжнародно-правовою кваліфікацією передбачених Законом № 2116-IX заходів істотно зміниться. Справа в тому, що вже в першій його редакції, а саме в Преамбулі, було закріплено посилання на один з основоположних актів міжнародного гуманітарного права – IV Гаазьку конвенцію про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї, а саме Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. Причина цього посилання не є очевидною для багатьох юристів, однак ми вбачаємо її в тому, що ст. 3 Конвенції передбачає підстави і заходи міжнародно-правової відповідальності держави, яка є стороною збройного конфлікту. Додатково, згідно зі змінами до Закону № 2116-IX, примусове вилучення об'єктів права власності буде здійснюватися в рахунок майбутньої репарації на користь держави Україна, яка зазнала агресії з боку Російської Федерації. Отже, цей припис остаточно вказує на зв'язок націоналізації об'єктів власності РФ та її резидентів з міжнародною відповідальністю цієї держави за міжнародно-протиправну поведінку (агресію) проти України. Але притягнення держави до відповідальності, в даному випадку, здійснюватиметься за допомогою нетрадиційного механізму, аналог якого складно знайти як у сучасному міжнародному, так і в національному праві України; щоправда, певні паралелі можна провести із законодавством Великої Британії часів Другої світової війни. Зокрема, влада України, діючи в розріз з низкою основних принципів і норм міжнародного публічного та приватного права, а також національного права України буде в адміністративному порядку, безоплатно, примусово вилучати майно РФ і пов'язаних з нею фізичних і юридичних осіб й це здійснюватиметься не як засіб забезпечення виконання Росією заходів міжнародно-правової відповідальності, а як частина одного з юридичних наслідків агресії РФ проти України – майбутніх репарацій (відшкодування).

Зрозуміло, що піти на всі ці заходи змусила Україну сама Росія, оскільки складно в «білих рукавичках», дотримуючись всіх міжнародно-правових принципів, норм і стандартів, боротися із державою, яка десятиліттями цинічно й нахабно їх порушує й, більше того, під фейковим приводом напала на мирну Україну й тепер знищує її цивільне населення та інфраструктуру, культурні та релігійні пам'ятки, створює загрозу екологічної катастрофи! Однак слід завжди пам'ятати про підступний характер ворога, його постійну готовність використати будь-які можливості для обстоювання власних інтересів, які ми, правознавці та юристи, маємо прораховувати і, відповідно, шукати з них вихід.

Викладення основного матеріалу. На нашу думку, Росія через процедурні моменти навряд чи слідуватиме прикладу Німеччини (у справі про юрисдикційні імунітети держав) чи Великої Британії (у справі про Англо-Іранську нафтову компанію) й подаватиме до Міжнародного суду ООН (МС ООН) позов у зв'язку із націоналізацією Україною її власності. Адже, як відомо, ФРН у 2008 р. звернулася до цього Суду з позовом про порушення Італією її юрисдикційного імунітету через накладення останньою арешту на майно, що належало Німеччині (віллу «Вігоні»), й підставою для цього послугувала Європейська конвенція про мирне врегулювання спорів 1957 р., учасницями якої Росія та Україна не є. Великобританія в 1951 р. також звернулася до МС ООН у зв'язку з націоналізацією Іраном британської державної компанії, а саме Англо-Іранської нафтової компанії. Однак, як відомо, МС ООН не визнав своєї обов'язкової юрисдикції в цій справі, оскільки «така юрисдикція визнається в межах, у яких відповідні декларації сторін збігаються щодо їх змісту, і лише в цій частині Суд може мати юрисдикцію»⁸. Йшлося про те, що обидві держави зробили заяви згідно з ч. 2 ст. 36 Статуту МС ООН про визнання *ipso facto* юрисдикції Суду, однак заява Ірану мала більш обмежену сферу дії порівняно із заявою Британії. Водночас ні Росія, ні Україна таких заяв ніколи не робили.

Єдиним випадком задіяння МС ООН до вирішення можливого спору між Україною та Росією є реалізація ст. 10 Угоди 1999 р. Зокрема, вона передбачає можливість створення третейського суду *ad hoc* для вирішення спору стосовно тлумачення і застосування положень Угоди й у зв'язку з цим наділяє голову МС ООН (або його заступника чи члена Суду) серйозними повноваженнями – призначати членів третейського суду, якщо сторони не дійдуть згоди з цього питання. Отже, як бачимо, хоча можливість звернення РФ до МС ООН є малоймовірною, однак Угода 1999 р. передбачає механізм *ad hoc* з вирішення міждержавного спору, пов'язаного із цією Угодою й, зокрема, інструмент, який дає змогу запобігти «пробуксовуванню» процесу формування відповідного суду. Більше того, Угода 1999 р. у ст. 9 регулює механізми вирішення спорів між державою та відповідним інвестором, що виникають у зв'язку з інвестиціями, а саме: переговори, звернення до компетентного суду чи арбітражу договірної сторони, до Арбітражного інституту Стокгольмської

торговельної палати, до арбітражного суду *ad hoc* згідно з арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ.

Варто підкреслити, що денонсація Угоди 1999 р., відповідно до передбаченої в її ч. 2 ст. 14 процедури, суттєво не врятує ситуацію, оскільки згідно з ч. 3 цієї ж статті положення Угоди мають залишитися чинними протягом наступних десяти років після дати припинення її дії щодо інвестицій, здійснених до цієї дати. Тому Україні, терміново, принаймні до моменту задіяння механізму примусового вилучення об'єктів права власності РФ та її резидентів, необхідно в односторонньому порядку припинити цю Угоду виходячи з інших підстав, а саме ст. 62 Віденської конвенції ООН про право міжнародних договорів 1969 р.⁹ у зв'язку з докорінною зміною обставин (*rebus sic stantibus*). Адже в умовах вчинення агресії з боку РФ та систематичного порушення останньою норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, щодо цивільного населення та цивільних об'єктів, Україна не може надавати ні Росії, ні її резидентам ті ж сприятливі режими, які вона надавала в умовах дії режиму дружби, співробітництва і партнерства.

Одностороннє припинення Україною Угоди 1999 р. з підстав *rebus sic stantibus* цілком відповідатиме вимогам Віденської конвенції 1969 р., а саме:

- ч. 1 ст. 62 Конвенції, оскільки в момент укладення Угоди 1999 р. сторони, на жаль, не могли передбачити нинішню агресію РФ проти України;

- п. а ч. 1 ст. 62, адже під час встановлення договірних відносин між Україною і Росією діяли Договір про дружбу, співробітництво і партнерство 1997 р. та Угода про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності 1994 р. (Угода 1999 р. розвивала її положення), а отже, зрозуміло, що умови дружби і співробітництва в сфері економіки становили істотне підґрунтя для згоди учасників на обов'язковість для них договору;

- п. б ч. 1 ст. 62, оскільки російська агресія докорінно змінила сферу дії зобов'язань по договору, адже ті сприятливі режими, що в умовах дружби і партнерства допомагали взаємному економічному розвитку і процвітання сторін Договору, в умовах війни сприяють зміцненню економічної потужності ворога. Останній аргумент посилюється наведеним у рішенні МС ООН у справі «Про юрисдикцію над рибними промислами (Об'єднане Королівство проти Ісландії). Юрисдикція Суду» визначенням «докорінної зміни обставин». Зокрема, згідно з ним «змінами обставин, які мають розглядатися як істотні чи життєво важливі, є такі, які ставлять під загрозу існування чи життєвий розвиток однієї із сторін» (п. 38)¹⁰. Безумовно, агресія Росії поставила під загрозу подальший економічний розвиток України.

Якщо говорити про інші визначені в ч. 2 ст. 62 Віденської конвенції 1969 р. умови, за наявності яких договір в односторонньому порядку не може бути припинений, то вони в даному випадку незастосовні: Угода 1999 р. не є договором про кордони, а докорінна зміна обставин, на яку посилатиметься Україна, не є результатом порушення нею її міжнародно-правових зобов'язань. Також звертаємо увагу на те, що в даному випадку не буде застосовува-

тися правило ст. 43 Віденської конвенції 1969 р., згідно з яким припинення договору, коли воно є результатом застосування цієї Конвенції, жодною мірою не зачіпає обов'язок держави виконувати передбачені цим договором зобов'язання, якщо вони мають силу для неї незалежно від договору, на підставі міжнародного права. Однак принципи та норми міжнародного права не закріплюють яких-небудь зобов'язань України надавати інвесторам з РФ які-небудь сприятливі режими (Багатосторонні угоди СОТ питань інвестування не стосуються; Угода про інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею (ТРИМС) 1994 р., регулює інші аспекти). Навпаки, у сучасному міжнародному економічному та міжнародному приватному праві діє усталена норма щодо права держави на націоналізацію іноземної власності в силу принципу суверенітету. Як підкреслено в одному з найавторитетніших сучасних українських підручників з міжнародного приватного права, «право держави на націоналізацію зазвичай розглядається як частина її державного суверенітету і закріплюється в ряді міжнародних документів»¹¹.

Водночас незалежно від того, чи буде Україна запускати механізм націоналізації, передбачений Законом № 2116-IX, нині нагально необхідно також вивчити можливість вжиття щодо власності РФ та її резидентів інших, альтернативних заходів, які б убезпечили Україну від фактичного, непрямого фінансування ворога. У зв'язку з цим доречно було б вивчити політику Великої Британії щодо власності ворога, яку вона проводила під час Другої світової війни. Зокрема, в цій державі ще у 1939 р. було прийнято Закон про торгівлю з ворогом (англ. Trading with the Enemy Act 1939)¹², згідно зі ст. 7 якого Торгова рада (англ. Board of Trade), урядовий орган Британії з давньої історії, повинен був призначити хранителів майна ворога Англії, Шотландії і Північної Ірландії. При цьому під майном ворога розумілося рухоме та нерухоме майно, у тому числі майнові права, оборотні документи, борги, що належали ворогу чи його підданому, або управління яким здійснювалося від їх імені. Однак найбільшу цікавість для нашого дослідження становлять ті цілі, які мала законодавча влада Великої Британії при запровадженні інституту хранителя власності ворога: припинити фінансування ворога та зберегти його майно для забезпечення заходів, які будуть вжиті при укладанні миру. Тобто ці цілі співзвучні тим, що були передбачені новою редакцією Закону № 2116-IX, а отже, Україні також варто розглянути можливість законодавчого запровадження інституту хранителів (управителів) майна РФ та її резидентів.

Висновки. Агресія Росії, що розпочалася 24 лютого 2022 р., як і інша її багаторічна діяльність «поза правовим полем», змусили владу України піти на нестандартні законодавчі кроки, а саме прийняти Закон України № 2116-IX, який передбачає механізм безоплатної націоналізації власності ворога – Російської Федерації та її резидентів. Більше того, Верховна Рада України прийняла зміни й доповнення до даного Закону, що передбачають збільшення кола суб'єктів, майно яких може бути націоналізовано, причому це здійснюватиметься в рахунок майбутніх репарацій (зміни очікують на підпис Президента

України). Зрозуміло, що Закон № 2116-IX йде врозріз з Конституцією України 1996 р. й така законодавча колізія обов'язково має бути виправлена законодавцем. Водночас згаданий Закон не відповідає нормам міжнародного звичаєвого права щодо імунітету власності держави та положенням українсько-російської Угоди про взаємний захист інвестицій 1999 р. Щоправда, через відсутність якого-небудь міжнародно-правового акта, який би свідчив про взаємну згоду обох держав передавати міждержавні спори на розгляд Міжнародного суду ООН, Росія навряд чи обстоюватиме свої права в цьому судовому органі. Водночас Угода 1999 р. передбачає як механізми розгляду міждержавного спору щодо тлумачення та застосування її положень, так і механізми розгляду інвестиційних спорів між державою та іноземним інвестором. Зрозуміло, що в умовах збройного конфлікту Україна не може і не повинна гарантувати права російських іноземних інвесторів, оскільки це фактично означає фінансування ворога. Тому державі доцільно припинити Угоду 1999 р. у зв'язку з докорінною зміною обставин, як це передбачено ст. 62 Віденської конвенції ООН про право міжнародних договорів 1969 р. Адже в умовах вчинення агресії з боку РФ та систематичного порушення останньою норм міжнародного гуманітарного права Україна не може надавати ні Росії, ні її резидентам ті ж сприятливі режими, які вона надавала в умовах дії режиму дружби, співробітництва і партнерства. Водночас Україні варто вивчити можливість застосування щодо майна Росії та її резидентів інших, альтернативних заходів, на зразок тих, що вживалися урядом Великої Британії під час Другої світової війни щодо майна Німеччини та її підприємств.

1. Про кваліфікацію економічних санкцій (контрзаходів) як заходу спонукання держави до правомірної поведінки, примусових заходів невоєнного характеру див.: Проценко І. М. Особливості юридичної кваліфікації примусового вилучення Україною об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів. *Деокупація. Юридичний фронт*. [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 99. URL: https://m.facebook.com/groups/642611143466211?group_view_referrer=search. 2. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001 URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf. 3. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 3 березня 2022 № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>. 4. Інформацію про проходження проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень див.: URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39237>. 5. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про заохочення та взаємний захист інвестицій 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_101#Text. 6. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону

України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» щодо уточнення окремих положень» від 15 березня 2022 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39237>. 7. Проценко І. М. Цит. праця. С. 100–102. 8. Водяніков О. Ю. Англо-Іранська нафтова компанія. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т. 1. А-Д. Київ: Академперіодика, 2014. С. 107–108. 9. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf. 10. Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland). Jurisdiction of the Court. *International Court of Justice Reports*. 1973. P. 20. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/55/055-19730202-JUD-01-00-EN.pdf>. 11. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. А. С. Довгєрта і В. І. Кисіля. Київ, 2013. С. 28. 12. Trading with the Enemy Act 1939. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/2-3/89/enacted>.

References

1. Protsenko I. M. Osoblivosti yuridichnoyi kvalifikatsiyi primusovogo viluchennya Ukrainoyu ob'ektiv prava vlasnosti Rosiyskoyi Federatsiyi ta yiyi rezidentiv. *Deokupatsiya. Yuridichniy front*. [Elektronne vidannya]: materiali Mizhnarodnogo ekspertnogo kruglogo stolu (Kiyiv, 18 bereznya 2022 r.) / Derzhavniy torgovelno-ekonomichniy universitet, Ukrayinska asotsiatsiya porivnyalnogo pravoznavstva, Ukrayinska asotsiatsiya mizhnarodnogo prava, Asotsiatsiya reintegratsiyi Krimu; uporyad. i nauk. red. O. V. Kresin. Kiyiv: Derzh. torg.-ekon. un-t, 2022. S. 99. URL: https://m.facebook.com/groups/642611143466211?group_view_referrer=search [ukr]. 2. Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001 URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf [ukr]. 3. Pro osnovni zasady primusovogo viluchennya v Ukraini ob'ektiv prava vlasnosti Rosiyskoyi Federatsiyi ta yiyi rezidentiv: Zakon Ukraini vid 3 bereznya 2022 # 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text> [ukr]. 4. Informatsiyu pro prohodzhennya Proektu Zakonu pro vnesennya zmin do Zakonu Ukraini «Pro osnovni zasady primusovogo viluchennya v Ukraini ob'ektiv prava vlasnosti Rosiyskoyi Federatsiyi ta yiyi rezidentiv» schodo utochnennya okremih polozhen div.: URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39237> [ukr]. 5. Ugoda mizh Kabinetom Ministriv Ukraini i Uryadom Rosiyskoyi Federatsiyi pro zaohochennya ta vzaemniy zahist Investitsiy 1999 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_101#Text [ukr]. 6. Visnovok Golovnogo naukovо-ekspertnogo upravlinnya Aparatu Verhovnoyi Radi Ukraini na projekt Zakonu Ukraini «Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukraini «Pro osnovni zasady primusovogo viluchennya v Ukraini ob'ektiv prava vlasnosti Rosiyskoyi Federatsiyi ta yiyi rezidentiv» schodo utochnennya okremih polozhen» vld 15 bereznya 2022 r. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39237> [ukr]. 7. Protsenko I. M. Op. cit. S. 100–102 [ukr]. 8. Vodyannikov O. Yu. Anglo-Iranska naftova kompaniya *Entsiklopediya mizhnarodnogo prava*: U 3 t. / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denisov (spivgolovi) ta in.; Institut derzhavi i prava im. V. M. Koretskogo NAN Ukrain – T. 1. A-D. Kiyiv: Akademperіodika, 2014. S. 107–108 [ukr]. 9. Vienna Convention on the Law of Treaties 1969. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf. 10. Fisheries Jurisdiction Case (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland). Jurisdiction of the Court. *International Court of Justice Reports*. 1973. P. 20. URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/55/055-19730202-JUD-01-00-EN.pdf>. 11. Mizhnarodne pryvatne pravo. Osoblyva chastyna: pidruchnyk / za red. A. S. Dovherta

i V. I. Kysilia. Kiyiv, 2013. S. 28 [ukr]. 12. Trading with the Enemy Act 1939. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/2-3/89/enacted>

Protsenko I. M. Specifics of the legal status of the enemy's property in war in light of Russia's aggression against Ukraine

The adoption of the Law of Ukraine "On the Basic Principles for the Compulsory Seizure in Ukraine of Objects of the Property Rights of the Russian Federation and its Residents" is a reaction not only to the Russian aggression that began on February 24, 2022, but also to the systematic violations by this state of the principles and norms of international law. The provisions of the Law are unconventional for the private law of Ukraine, since they provide for a mechanism for forced, gratuitous nationalization of property belonging to a foreign state and its residents. It should be noted that this Law does not yet launch this mechanism, for this it is necessary that public authorities take a number of administrative and administrative-economic actions. However, in the case of practical implementation of the provisions of the law, the norms of customary international law on the immunity of property of a foreign state, as well as the provisions of the Agreement on Mutual Protection of Investments concluded in 1999 between Ukraine and Russia, will be violated. In this regard, the article examines the possibility of unilateral termination of this Agreement in connection with a fundamental change in circumstances. After all, in the conditions of aggression by the Russian Federation and the systematic violation of the latter norms of international humanitarian law, in particular, in relation to the civilian population and civilian objects, Ukraine cannot provide either Russia or its residents with the same favourable regimes that it provided under the conditions of the regime friendship, cooperation and partnership. The article also draws attention to the need to find alternative ways of such treatment of the property of Russia and its residents, which would not allow its owners to receive profit in Ukraine.

Key words: nationalization, immunity of property of a foreign state, foreign investment, termination of an international treaty, *rebus sic stantibus*.